

*Ko vse se je balo in vse trepetalo,
ste vi se uprli, pogledali srepo smrti v obraz!*

*In kar je le tlelo,
se je razgorelo,
zajelo v svoj ples je sleherno vas!*

*Z ognjenim oralom ste rili v ledino
in tolkli, sejali z uporno roko,
da v nas bi živeli,
ne več hlapčevali,
zaraščeni krepko v to svojo zemljo!*

IVAN JAN

DRAŽGOŠKA BITKA —
PLAMENICA UPORA V PODJARMLJENI EVROPI

Zimska vstaja in uvodni decembrski boji

Cankarjev ali Gorenjski bataljon, takrat največja partizanska enota na Slovenskem, ki je svoj višek dosegel z dražgoško bitko, je bil že po svoji sestavi izrazito proletarska enota. V njem se je zbral revolucionarni cvet gosto naseljene, industrijsko razvite in z gostim cestnim in železniškim omrežjem preprežene Gorenjske. To enoto so sestavljali prvoborci z Jesenic, iz Tržiča, Kranja, Škofje Loke in iz ljubljanske okolice, ki teži proti Gorenjski. Njim so se v decembrski vstaji priključili poljanski puntarji, predvsem bajtarji in vaški proletariat. Njegove vojaške akcije so bile zlasti v prvem obdobju hkrati tudi pomembna politična dejanja, ki so po Gorenjski puščala vidne sledi in tudi presegala meje dogajanja. Ta bataljon je že tedaj opustil taktiko zadrževanja le v enem kraju in je številne akcije izvajal skoraj prek svoje možnosti. Med cankarjevci so bili tudi trije španski borci, vodili so jih revolucionarji in junaki Stane Žagar, Jože Gregorčič, Lojze Kebe, Ivan Bertoncelej, Jaka Bernard, Franc Benedičič, Franc Potočnik, Jože Krajc, Franc Biček in še nekateri drugi.

Cankarjev bataljon, ki se je dotlej zadrževal na Mohorju, je med 11. in 12. decembrom prišel v Rovt, v hribovsko vasico pod Starim vrhom, v kraj, ki je zaslovel po kratkem, a ostrem spopadu, ko je od dvainpetdesetglave nemške kolone 181. rezervnega policijskega bataljona padlo štiriinštirideset mož, drugi pa so bili ranjeni.

Narodni heroj Jože Gregorčič

Na partizanski strani so tedaj padli le trije borci.¹ Takrat so cankarjevci dobili 38 pušk, 3 puškomitraljeze, 3 brzostrelke, 6 pištol, okoli 80 ročnih bomb in precej druge municije in vojaške opreme, kar je bil dotlej največji vojaški uspeh in plen slovenskih partizanov. Bataljon je bil posledj odlično oborožen, partizani so tokrat prvič dobili brzostrelke.

Ugled partizanov se je po vsej pokrajini močno dvignil. Tla za začetek vstaje so bila vse bolj pripravljena. Namesto pomiritve, ki so jo Nemci obetali ob prihodu novega gauleiterja dr. Rainerja, ki je zamenjal neizobraženega in surovega Kutschero, so morali priznati, da so bili ranljivi tudi sredi svojega »Oberkraina«, ki so ga imeli za svojo pokrajino.²

Uspeh v Rovtu je bil nekak znak za začetek množične vstaje ne le v Poljanski dolini, temveč tudi v Bohinju, v blejski in jeseniški okolici ter v gornjesavski dolini. Cankarjevci so dvignili na noge vso Poljansko dolino, udarjali po postojankah in tako zbrali v svojih vrstah okoli štiristo novih upornikov, ki pa niso bili vsi oboroženi. Ves teden so prihajali novinci, bataljonske enote pa so delovale v vse smeri. Skupina cankarjevcev je vdrla celo v škofjeloške zapore, s čimer je še bolj zrasla vera v partizansko moč.

Nemci so se znašli pred odločitvijo: ali popustiti pred razplamtevajočo se ljudsko vstajo in se utrditi v postojankah, ali pa to gibanje zadušiti z vsemi sredstvi. Razumljivo je, da v času, ko so ogrožali Moskvo in ko so Japonci že napadli Pearl Harbour, niso smeli popustiti v krajih, ki so jih potrebovali zaradi vojaških, gospodarskih in političnih razlogov. Tedaj so iz vseh večjih krajev Gorenjske začeli voziti policijo in vojaštvo ter se z močnejšimi silami zapodili v škofjeloške hribe.³ Prišlo je do večdnevnih hudih bojov na Valterskem in Bukovem vrhu, ki so bili končani 28. decembra 1941. Pri tem so z zapiranjem polhograjske strani sodelovale z Nemci tudi italijanske enote.

Neoborožena množica upornikov je začela odtekati s hribov, Nemci so planili po hribovskih prebivalcih, cankarjevci pa so se preuredili in razmišljali o novih načrtih.

Vodstvo Cankarjevega bataljona je spoznalo, da bo treba poiskati drug primernejši kraj, kjer se bo enota odpočila in utrdila za nove akcije. Odločili so se za Dražgoše, prijazno hribovsko vas na južnih obronkih Jelovice v Selški dolini. Za ta kraj so se odločili zato, ker je bil po splošnih ocenah zelo primeren za obrambo in tudi za umik.

Ob odhodu iz Poljanske doline so se razdelili v več skupin in to selitev spremenili v bojni pohod. Ena od njih je minirala železniški most pri Besnici blizu Kranja, druga pa je izvedla obsežno prehranjevalno akcijo na Dobravi pri Kropi. Natanko na novega leta dan 1942 je bil Cankarjev bataljon končno ves v Dražgošah. Iz Poljanske doline je sicer odšlo okoli 260 upornikov, vendar se jih je med potjo porazgubilo in odšlo spet domov toliko, da jih je bilo v Dražgošah le okoli dvesto.

»Dražgoška republika«

Dražgošani so presenečeno in radovedno ogledovali partizane in zaslutili, da je zdaj vojna prišla tudi v te bregove.

Ko se je dobro zdanilo, so se cankarjevci razdelili po vasi. Zaselek Pri cerkvi je zasedla 2. četa, na Pečeh 1. četa s štabom bataljona, najvišje ležeče Jelenšče pa samostojni Bičkov vod. Potem so skupine partizanov hodile od hiše do hiše ter ljudem dopovedovale, kdo so in kaj hočejo ter da se bodo za nekaj časa naselili v njihovi vasi.

Zdaj so Dražgoše postale nekakšna partizanska vojašnica. Bilo je prvič, da se je v neki vasi dalj časa zadrževala tako velika uporniška enota. In še sredi hude zime! Sicer pa prav zato! Že prvi dan po prihodu je poveljstvo bataljona s komandirji čet pregledalo vas in teren okoli nje, ter za primer napada pripravilo obrambni načrt. Določilo je položaj za vsako četo, vsak vod in predvidelo tudi mitraljeska gnezda. Za primer napada je poslej vsak borec vedel, kam naj gre ali kje naj zasede položaj. Bataljon je bil oborožen tako, da je skoraj

Predvojne Dražgoše, na Pečeh

petina borcev nosila avtomatsko orožje. To so opazili tudi domačini. K bojni pripravljenosti so dosti pripomogli tudi razni mitingi, na katere so prihajali ljudje celo iz sosednjih vasi. Razpoloženje borcev je bilo odlično, kar so vztrajno prenašali tudi na okolico.

Tako je nastala »Dražgoška republika«, kakor jo je krstil Stane Žagar, član glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Varovale so jo budne straže, po dolini pa so ljudje zbirali podatke o nemških silah. V okolico so odhajale patrolje cankarjevcev, skrbele za varnost in zbirale orožje. Nekaj so ga dali tudi Dražgošani. Vzpostavljene so bile zveze z Železniki, Škofjo Loko, s Kropo, Kranjem in drugimi kraji ter s pokrajinskim komitejem KP. Tako so cankarjevci zvedeli, da so okupatorjevi premiki usmerjeni proti Škofji Loki. Kazalo je, da Nemci vedo, kje se je ustavil Cankarjev bataljon.

Bataljon je sklenil, da bo ob napadu branil položaje in vas, zato je krepil vezi z domačini. Tako so prebivalci usodo partizanov kmalu enačili s svojo, čeravno jih je tudi skrbelo, kako se bo vse to izteklo. Očitno je bilo namreč, da se spopad naglo bliža.

Dnevi »Dražgoške republike« so bili kar prijetni in živahni. Zlasti mladina se je rada zadrževala med prijaznimi, dobro oboroženimi borci, ki so napeto in duhovito pripovedovali razne zgodbe in radi prepevali lepe, dotlej neznane bojne pesmi. Toda vse je kazalo, da bo tega kmalu konec. Vaščani so postajali zaskrbljeni. Nekateri domačini so še vedno želeli, da bi se partizani umaknili drugam. Te želje zaradi nemškega nasilja in moči niso bile nič čudnega, a vodstvo bataljona je presojalo drugače.

— Kam naj bi šli v tej naraščajoči zimi?

— Kje naj bi našli primernejši, ustrežnejši kraj za spopad in obrambo kot tu?

— Mar pri tem ne gre za več kot za Dražgoše, za širjenje osvobodilnega gibanja in preprečevanje preseljevanja ter priključitve pokrajine k rajhu?

— Domačini, vsa pokrajina in tudi Nemci naj bi čutili in videli, da partizani niso oslabljeni ali uničeni, kot je tulila fašistična propaganda!

— Tudi bataljon sam, predvsem pa novi borci naj bi zdaj šli skozi ogenj, ki bo pomagal utrditi in prekaliti nadaljnjo udarnost in vero vase!

— Dražgoše so partizani izbrali za kraj spopada. Na odročni, močno zasneženi in mrzli Jelovici, bi jim bili nemški smučarski oddelki zelo nevarni in bi lomili njihovo vojaško in moralno moč.

— Zato je treba prve nemške valove zaustaviti, oslabiti in razbiti, šele zatem pa misliti na premik!

Zdaj torej ni šlo toliko za Dražgoše kot kraj, temveč za širše in pomembnejše cilje! Umakniti se bi pomenilo več kot izgubiti vas in bitko!

Medtem pa so terenci poročali o vse pogostejših transportih, ki so prihajali z več strani. Eden je prišel tudi iz Celovca in se okrepljen s topovi ustavil v Kranju.

Nemci so napadli

Čeprav je bilo v četrtek 8. 1. 1942 še vse mirno, je bataljonsko poveljstvo že vedelo, da bodo Nemci napadli Dražgoše s številnejšimi silami. Zato so poslali v okolico patrolje in zasede, domačine pa opozorili, naj se v primeru spopada zatečejo v kleti.

Napetost je naraščala. Navsezgodaj v petek 9. 1. se je s prvimi oddelki napadajočih Nemcev, ki so prodirali od Selc in Češnjice, spopadla partizanska patrulja. Že ponoči sta partizanska stražarja naštela 95 parov avtomobilskih luči. Če je bilo v vsakem kamionu le po 25 do 30 mož, je bilo v njih 2300—2800 vojakov oziroma policistov. Torej — več ko dvajsetkratna premoč. To pa še niso bili vsi. Zato so bile besede nemškega oficirja, ki jih je izrekel na Rudnu pred napadom, češ da imajo zadosti sil in da bodo z banditi hitro obračunali in da bo to za njihovo »Wehrmacht« samo nekajurna vaja, oprte na dejansko moč.

Po prvih jutranjih streljih so Nemci prodirali proti Dražgošam iz več smeri: iz Selške doline, s Češnjice in Selc, iz Kroke in Jamnika ter iz Kranja in Besnice.⁴

Cankarjevci so še pred zoro zasedli vnaprej predvidene položaje. Skrili so se v hiše in za nje, za zidove, v sneg, za kozolce, za drevesa. Kjerkoli je bilo primerno, so postavili strojnice in jih razmestili tako, da so obvladale ves prostor pred njimi. Tako so dražgoški položaji postali prava fronta, raztegnjena na daljavo kakšnih 2 do 2,5 kilometra. Segali so od visoko ležečih Jelenšč, kjer je bil Bičkov vod, do Razpotja, zahodno od zaselka Pri cerkvi, kjer so bili borci Pečnikovega voda druge čete. Na vsej črti je bilo poleg drugega orožja potaknjenih 22 strojnic, predvsem zbrojevkv, oddelek dvajsetih ljudi z dvema strojnicama pa je bil bataljonska rezerva.

Od prvih streljev zgodaj zjutraj dalje je bila okolica polna napetosti. Po nekajurni tišini se je z nemško kolono najprej spopadla desetina Franca Štularja-Ilije, ki je bila na križišču pod Dražgošami. Desetini se je bližala močnejša kolona kakih dvesto policistov.

Takrat je tudi proti Bičkovim položajem z jamniške strani prodirala kolona stopenetdesetih mož, medtem ko je nemška glavčina silila od Češnjice in Rudna proti sredini vasi.

Ilijeva desetina je Nemce prehitela in udarila prva. Smeri, pomembne za dostop do Dražgoš, so bile tako zavarovane. Napredovanje Nemcev v tej smeri bi grozilo partizanski fronti z razpolovitvijo, zakaj prek Lajš in Jelenšč bi se najlaže zaklinili med partizanske položaje. Že tedaj se je pokazalo, kje bo najverjetnejše težišče napada. Višavje Jelenšč in hrbta pod njimi Nemci niso podcenjevali. In prav tako ne cankarjevci!

Pod vasjo je bil zadet poveljnik nemške skupine, ki je hotela priti v Dražgoše prek Ilijevih položajev, poleg tega pa je padlo še nekaj presenečenih policistov, zato so se za nekaj ur umaknili od tam. Kmalu za tem je okoli enajstih zapokalo skoraj na vsej fronti, najhujši pritisk pa je bilo čutiti proti Jelenščam. Na tako raztegnjenih položajih se cankarjevci še nikoli niso spoprijeli. Za večino je bil to prvi frontalni spopad. Spočetka je bilo težko zadrževati številne napadalce, a zgled voditeljev, ki se niso pripogibali pred žvižgajočimi krogli, je pripomogel, da so že prve nemške napade odbili. Nemci so se spet morali umakniti. Umik Nemcev je močno dvignil bojno razpoloženje cankarjevcev.

Tako so se začeli napeti boji za dražgoške strmine, ki zasnežene in premišljeno branjene niso dopustile, da bi »nekajurna vaja« Nemcem zadostovala za uničenje »banditov«. Očitno je postalo, da branijo dražgoške strmine dobro pripravljene borci.

Ko je bil prvi naval nemške pehote odbit, je nastopilo kratko zatišje, takoj za tem pa so na pobočje prižvižgale prve granate. Nemci so pod Dražgoše pripeljali tudi 12 topov 48. bataljona tankovskih lovcev iz Celja. To je bila nova prvina pri napadanju na partizane. Tedaj so Nemci prvič uporabili topove proti upornikom. Postavili so jih na Rudnem, v vasi pod Dražgošami, zato so streljali v strmino kar z neposrednim merjenjem. To je med branilci sicer povzročilo novo vznemirjenje, toda s položajev niso odšli in kmalu so se privadili tudi temu, zlasti, ker prvi dan ni padel nihče. Imeli so le enega ranjenega. Več zmede in strahu pa so granatne eksplozije vnesle med domačine, a so jih partizani s svojim neomajnim zadržanjem pomirjali.

Spet so sledili napadi pehote, a ta se je vselej morala s krvavimi glavami umikati na izhodiščne položaje. Najbolj vroče je bilo ta dan na položajih Bičkovega voda, ki je bil v polkrogu razporejen na Jelenščah. Borci so bili samo po 50 m vsaksebi. Zaradi tega in zaradi megle, ki se je zdaj plazila nizko pri tleh, zdaj se spet trgala, je vod moral nekoliko spremeniti položaje. Nemci so v gručah prihajali prav pred puške, njihovo približevanje pa je odlično prikriovala megla. Običajno se je dvignila ali razkadila prav takrat, ko bi se morali zaplesti v Bičkovo obrambno črto. Nemci so silili tja gor val za valom. Vodnik je tekal od borca do borca in jim dajal navodila. Streljali so največ v polno in v presledkih tako, kakor se je dvigala in spuščala megla in kakor so se kazali napadalci. Vod je sicer štel trideset borcev, a kmalu je bilo očitno, da hudega pritiska dolgo ne bo vzdržal. Ni bilo težko uganiti, da hočejo Nemci na vsak način prodreti na položaje vrh Jelenšč in potem dražgoško fronto kakor harmoniko stiskati proti zahodu. Zato je Biček poslal v štab kurirja, ki naj bi od tam pripeljal pomoč.

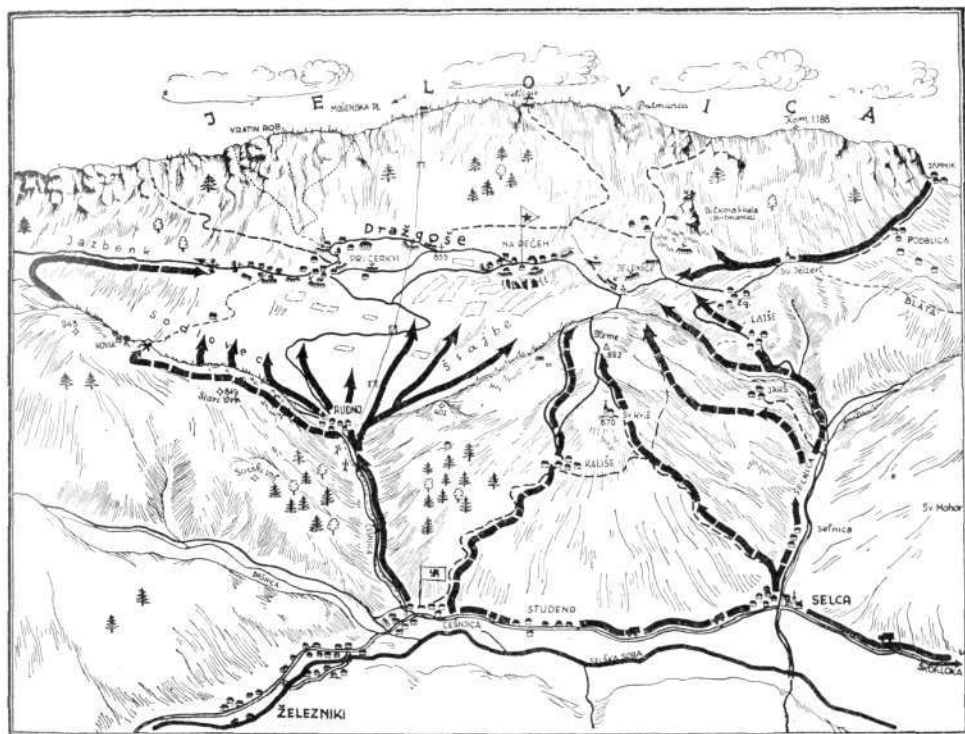
Pomoč je prišla v pravem trenutku

Bičkov vod je po odhodu kurirja, ki se je izgubil v snegu, še vedno, a le s težavo, zadrževal številne napadalce. Boj je postajal vse hujši. Vodnik Biček je neprestano gledal okoli sebe in usmerjal daljnogled tudi na levo proti Jamniku. Vtem je opazil belo oblečene smučarje, ki so se v dolgi koloni bližali prav s te strani. A tudi pritisk iz smeri Selc ni prav nič popuščal. Obramba je postajala slabotna in brezupna, napadalcev je bilo vse več. Še dobro, da so bili branilci ustrezno razporejeni. Smučarji so bili že blizu Bičkovih. Komandant Gregorčič je po kurirjevem sporočilu hitro ocenil, da Biček upravičeno potrebuje pomoč. Zato je tja takoj napotil mitraljesko desetino, ki jo je vodil Tone Dežman. Zdaj je šlo kakor v filmu: Bičkov vod je bil že v nevarnem ognju, ko je z druge strani začela tolči Tončkova desetina.

Zaradi megle so nemški smučarji prišli prenizko. Zajel jih je križni ogenj. Nemška smučarska kolona je bila tu popolnoma razbita. Tisti, ki jih ni našla partizanska krogla, so se po strmini in snegu komaj reševali. V okrvavljenem snegu je obležalo veliko mrtvih — na desetine. Oficirji so vojake z orožjem prisilili, da so odvekleli dosegljive ranjene in padle »kamerade«.

Tončkova desetina se je po tem uspehu vrnila k štabu, Bičkov vod pa je proti večeru dobil na bojišču puške, strojnico, precej municije ter več parov smučí. Medtem so se od časa do časa oglašali topovi. Ogenj so prenašali zdaj sem, zdaj tja. Streljali so tudi z zažigalnimi granatami in tako sta zgoreli tudi

Panoramska skica dražgoških bojev

Panoramska skica dražgoških bojev iz knjige Ivana Janž »Dražgoše«

dve poslopji, sicer pa topništvo ta dan še ni povzročilo večje škode. Zato so borci in domačini domnevali, da je sabotaža pri municiji.

Nemška smučarska skupina je bila torej razbita. Drugače pa je bilo na partizanski strani. Na desnem krilu fronte je bil s svojim vodom tudi Rudi Robnik, dober smučar iz Poljanske doline. Po položajih se je gibal na smučeh. Ko se je tisto popoldne spustil po strmini pod cerkvijo, je iz brzostrelke kar med vožnjo spustil nekaj rafalov. To je napadalce presenetilo in začudilo. Smučarski oddelki bi se tedaj dobro obnesli. Toda premalo je bilo izurjenih smučarjev.

Pokazalo se je, kako trdna je bataljonska fronta. Njena hrbtnica je bila prav dolga vrsta mitraljezcev. Ko se je znočilo, so se Nemci morali potegniti povsem v dolino, ne da bi dosegli kakršenkoli uspeh. Malo bliže so pustili le straže. Prav tako so storili tudi partizani; glavnina je šla počivat v hiše, zunaj pa so ostala le zavarovanja. Bičkov vod bi se ta večer lahko oskrbel z belimi maskirnimi plašči, a to je storil samo vodnik Biček in se je naslednje dni brez resne nevarnosti zlahka gibal po položajih. Tudi drugi so dobili nekaj orožja, smuči in opreme, med drugim tudi nekaj glicerina, ki je bil tako potreben zaradi mraza. V začetku je namreč bataljonski orožar ogreval strojnice nad majhnim ognjem, kar je bilo sicer počasno, a nujno opravilo.

Poveljstvo bataljona je zvečer ugotavljalo:

Nemci kljub topovom in najmanj dvajsetkratni premoči niso opravili ničesar in bežali so kot še nikoli dotlej.

Na partizanski strani ni padel niti en borec, ne vaščan, eden je bil le ranjen.

Nasprotno so imeli Nemci velike izgube, nekaj deset mrtvih in še več ranjenih. To so videli borci in vaščani.

Najhujši nemški pritisk je bil usmerjen na Jelenšče, kjer je bil Bičkov vod, najhujši topniški ogenj pa proti sredini Na pečeh, kjer je bila prva četa s štabom.

Dražgoše so se pokazale za obrambo zelo prikladne in domačini so začetek prestali razmeroma dobro.

Občutno je zraslo samozaupanje branilcev.

Čeravno niso predvidevali, da bo spopad trajal dlje kot en dan, se je štab po vsestranski presoji odločil, da bo bataljon še naprej ostal v Dražgošah. Če bodo Nemci spet napadli, bo še naprej branil vas.

Živahne nočne priprave

Na obeh straneh so ostale na položajih samo straže in ponoči je prišlo le do streljanja pri drugi četi. Drugače pa so bili vsi naporii usmerjeni na naslednji dan.

Ponoči je bilo iz doline čutiti nemške kamione. Očitno se niso vračali, temveč so iz škofjeloške smeri prihajali še novi. Nemci so dobili okrepitev. Pripeljali so predvsem policijske oddelke, ki so imeli v bojih s partizani več izkušenj. Brnenje kamionov je bilo slišati vso noč in obveščevalci so našli luči devetindvajsetih tovornjakov.

Cankarjevci so sicer utrujeni in premraženi v glavnem počivali, vendar so skrbeli tudi za varnost. Najbolj žgoče je bilo pomanjkanje municije. Nekaj tisoč kosov so je imeli skrite nad Besnico, nekaj pri Mohorju. Za pot ponjo so se javili prostovoljci. Proti jutru so utrujeni in nemškim zasedam nakljub prinesli okoli pet tisoč nabojev.

Štab je po tihem računal tudi na možnost, da Nemci ne bodo dolgo napadali, kajti taka je bila njihova taktika doslej, toda pripraviti se je bilo treba tudi na najhujše. Vaščani so tisto noč večinoma mirno spali po hišah, vendar so nadaljnji razplet pričakovali s tesnobo v srcih. Mrzla januarska noč je bila napeta, živahna in negotova.

Naslednji dan se je pričel s topovskim obstreljevanjem

Komaj se je zdanilo, so v soboto 10. 1. zjutraj že začeli bruhati topovi. Že po glasu je bilo čutiti, da streljajo s topovi večjega kalibra. Ponoči so namreč privlekli baterijo srednjih topov. Ko je bilo topniške priprave konec, je začela napadati pehota.⁵ Največ granat je bilo usmerjenih na središče, kjer je bil tudi bataljonski štab. To jutro so granate povzročile več škode kakor prejšnji dan. Gorelo je več senikov, ki so se vneli od zažigalnih granat. Čutiti je bilo, da napadalci hočejo z merjenjem nad vas razbiti neposredno zaledje. Od drobcev granat so zadoneli tudi zvonovi v cerkvi, kjer je bil v stolpu od časa do časa partizanski mitraljezec. Granata je zadela prašiča, ki je ušel iz gorečega hleva.

Neka granata je priletela natanko v sobo hiše, kjer je bil štab, in se neeksplodirana zapičila v steno nad pečjo.

Nemci so napadli na vsej »fronti« in ta dan so bili topovi zelo nevarni. Zato je poveljstvo večine mitraljezcev velelo, naj streljajo na nemške topničarje na Rudnu, če so jim le dosegljivi. V resnici so jih večkrat razgnali in enega celo ranili. To je bil svojevrsten dvoboj partizanskih mitraljezcev z nemškimi topničarji.

Odkrita Bičkova skala

Pri Bičkovem oddelku ta dan sicer ni bilo najhujše, toda medtem so Nemci na nasprotni vzpetini na Slemenih in pri Novaku postavili težke mitraljeze. Odtlej so ti tolkli vzdolž dražgoških položajev in nevarno oteževali partizanske manevre. Megle so se še vedno vlačile po pobočju, a sredi dopoldneva so se spet razkadile. Tedaj se je nad Bičkovimi borci iz obraščenega pobočja pokazala štrleča in vabljava skala. Tja gor sta brata Bička, Henrik in France, najprej postavila en mitraljez, potem pa še drugega. Od tod se je vnel oster dvoboj z nemškimi težkimi mitraljezi, zato je na skali streljal največ njegov brat, vodnik France, kajti skrival ga je bel plašč.

Poslej sta oba partizanska mitraljezca uspešno tolkla po nemških položajih ter po kolonah, ki so se hotele približati Jelenščam. To je bil največji uspeh in posebnost tega dne. Tedaj je ta skalnati rogelj dobil ime Bičkova skala.

Nemci so tudi na drugih odsekih pritiskali ves dan in tako izvedli še pet, šest jurišev. Sobota je bila huda in nevarna. Prinesla je tudi prvi dve partizanski žrtvi.

Zaradi varnosti je bila proti Kališniku, to je na rob Jelovice, na pot, ki vodi od Mošenjske planine, poslana desetina s strojnico. Ta naj bi preprečila kak nenaden nemški prodor v hrbet. Lahko bi prišli iz Radovljice čez Mošenjsko planino na Jelovici. Sicer je bilo tam veliko snega, toda vozniki so si skozi sneg utrli pot, po kateri so vozili les.

To soboto sta bili vas in njena bližnja okolica ena sama fronta. Pri obrambi je sodelovalo tudi nekaj vaščanov, več pa so imeli dela in skrbi s svojimi družinami, z živino in gorečimi hlevi. Med ropot in splošni trušč so se mešali klici na pomoč in partizani so, kolikor je bilo pač mogoče, pomagali prizadetim domačinom.

Nemci so čez dan res prišli do prvih hiš, a so jih partizani spet odbili. Nemci so imeli proste roke. Poveljstvo jim je obljubilo, da bodo v Dražgošah lahko počeli, kar bodo hoteli. To jim bo nagrada, če prodrejo tja. Na njihovih položajih je dišalo tudi po rumu.

Partizani tudi drugi dan niso šli iz Dražgoš

Čeravno je dražgoška »fronta« ta dan le stežka zdržala, so se vendar tudi ta večer Nemci spet morali umakniti, ne da bi zlomili partizansko obrambo. Tisti večer je nemški oficir v gostilni na Češnjici razkačen rekel: »Saj je huje kot na vzhodni fronti! Tudi na Poljskem in v Franciji nisem doživel kaj podobnega. Takih strelcev še nisem srečal...«

Proti večeru so se v vas vrnili tudi možje, ki so na Jelovici sekali in vozili les. Ko so videli razdejanje ter nevarnost, so nekateri še ta večer pobrali družine in nekaj najnужnejšega ter se vrnili nazaj v gozd, kjer so imeli bajte.

Vse to in pa dejstvo, da so Nemci ponoči spet dobili okrepitev, je govorilo, da bo naslednji dan najbrž še hujši. Zima pa izredno huda, januarska!

Nemci so spet odvažali s plahtami pokrite kamione, na katerih so bili mrtvi in ranjeni vojaki in policisti.

Štab bataljona je zvečer pretresal, kaj naj ukrenejo: naj se umaknejo ali vztrajajo na položajih? Čudili so se, da jih Nemci ne puste pri miru, ko vendar vidijo, da je njihova obramba trdna. Bataljon pa je bil v resnici že precej utrujen in premražen in spet je primanjkovalo municije. Morali so misliti tudi na umik, zakaj prav nič ni kazalo, da bodo Nemci popustili. Nekateri so bili za umik že ta večer, vendar je zmagala misel, da vasi ne morejo pustiti same. Sicer pa bataljon pravzaprav še ni prejel nobenih občutnih udarcev. Bil je še trdna, disciplinirana, dobro razpoložena vojaška enota. Poskusili pa bodo z enim vodom udariti k cesti in napasti nemške topničarje in kamione z desnega boka, ter hkrati ugotoviti, če je mogoč preboj na drugo stran proti Poljanski dolini. Na Jelovico ne bi šli radi, kajti tam bi bili preveč odrezani od ljudi in prepuščeni mrazu in visokemu snegu.

Tako so ostali v Dražgošah, a poskus skupine, ki se je hotela prebiti do ceste, je propadel. Prezgodaj so naleteli na nemške zasede. Uničili so le njihovo telefonsko zvezo.

Nedelja — tretji dan boja — prebiti položaji

To je bila po dolgih desetletjih prva nedelja, da v dražgoško cerkev ni bilo nikogar. Nemci so spet zgodaj zjutraj začeli z napadom. Najprej se je oglasilo topništvo. Granate so padale po vsem pobočju. Ta priprava na napad je bila še hujša kot prejšnji dan. Pri žičnici, ki je bila speljana na Jelovico, je bilo kmalu razbito mitraljesko gnezdo Vinka Žaklja. Ta dan so padli še štirje borci. Vsi ti so bili mitraljezci ali njihovi pomočniki. Nemci so najbolj merili nanje.

Napadalci netijo požar
iz knjige Ivana Jana »Dražgoše«

Z veliko luknjo v trebuhu, zadet od granate, je padel tudi mitraljezec Ivan Zajc.

Po topniški pripravi se je pognala v napad pehota. Komaj je bil odbit eden, že je sledil drugi. Veliko Nemcev je obležalo v zasneženih strminah, a to jih ni zadrževalo: za njimi so proti vasi pritiskali novi, sveži oddelki.

V tem boju se je odigralo nekaj odločilnega. Napadalci so spet izredno močno pritiskali proti Bičkovemu vodu. Končno so zabili klin med ta vod in preostali bataljon. Partizanski položaji so bili prebiti. Bičkov vod se je pod tem pritiskom brez vednosti umaknil nad Jelenšče. Nemci so potem pritiskali v levi partizanski bok proti Pečem. Začel se je boj za vsako hišo.

Ko je bataljonsko poveljstvo ugotovilo, kaj se godi, so z odločnim protinapadom napadalce spet potisnili nazaj. Toda nemška premoč in ugodnejši položaji so bili vse očitnejši. Nemci so vse bolj stiskali partizanske položaje in zasedali hišo za hišo. Zdaj se je pokazalo, da umik ne bo mogoč nikamor drugam kot v zasneženo Jelovico. Toda bil je še dan, zato so morali zdržati do večera. Tolkli so se zagrizeno in zdržali. Nemci pa so vdirali v zavzete hiše. podtikali ogenj, se nalivali z močnim dražgoškim žganjem ter plenili. Ljudje po hišah, ki jih z nadmočnimi napadalci zaposleni partizani niso več mogli braniti, so drhteli pred tem divjanjem, ki se je najprej začelo na Jelenščah. Tam je bilo tudi največ tistih domačinov, ki so računali, da bodo Nemci tja prišli najpozneje in so se prejšnjo noč umaknili na Jelenšče. Še preden je bilo bitke konec, so tam postrelili devetnajst domačinov. Najmlajši je bil star komaj enajst let, najstarejši pa čez sedemdeset.

Umik se je začel z nočjo. Vas je večinoma gorela, bataljon pa se je postopoma umikal na Jelovico. Če se niso hoteli izpostaviti uničenju, je bilo to nujno. Z njim je šlo tudi nekaj vaščanov. Nekaj jih je bilo v gozdovih že prej, nekaj pa so jih Nemci v vasi zajeli in pozneje odpeljali. Umik je bil organiziran, toda zima in sneg ter požari in razdejano prizorišče tridnevnih bojov so delali noge še težje. Končno je bataljon prišel na Jelovico na Kališče, del borcev pa je odšel naprej na Mošenjsko planino. Tam je ta oddelek — dva voda — zaradi izdajstva in hude zime 13. januarja 1942 doživel hud udarec.

Naslednje dni se je bataljon razdelil na več skupin, ki so odšle v razne kraje po Gorenjski.

Nemci požigajo Dražgoše
iz knjige Ivana Jana »Dražgoše«

Po umiku so imeli Nemci odprt vstop v vas. Zažgali so vse hiše, ki jih je bilo 83, pobili in sežgali še 22 drugih vaščanov, da je bilo vseh ubitih domačinov 41, druge pa odpeljali in razgnali. Čez nekaj tednov — v februarju — so Dražgoše še minirali in jih zravnali z zemljo.

Uspehi in pouk iz dražgoških bojev

Res so bile Dražgoše žrtvovane, res so vaščani trpeli in bili pregnani, res jih je mučeniško padlo 41, toda:

- partizanov je vse tri dni padlo le osem in le pet je bilo ranjenih;
- Nemci so imeli več sto mrtvih in ranjenih, kar so vsa leta skrbno prikrivali;
- sovražnik se je lotil golorokih domačinov in tako pokazal svojo nemoč, imel je namen, da bi ljudski bes obrnil proti partizanom;
- partizani so se prvokrat oprijeli taktike frontalnega boja, kar pa so ocenjevali vsak dan sproti; pokazalo se je, da so delali prav, zakaj s tem so zlomili propagando, da so Nemci nepremagljivi — in to tako blizu njihovega »starega rajha«;
- Cankarjev bataljon je po tem boju dejansko ostal cel, vendar se je zaradi zime in hudega okupatorskega pritiska razdelil na več čet oz. skupin;
- končni rezultat teh bojev pa je bil, da Hitler še ni podpisal ukaza o priključitvi Gorenjske k »rajhu«;
- uspeh je bil tudi v tem, da ni prišlo do množičnega preseljevanja, ki so ga pripravljali Nemci; to pa je bilo več, kakor je bilo ob nemški moči in načrtih pričakovati.

Obnovljene Dražgoše

Foto: Tone Mlakar

Ti boji so torej visok mejnik v vrsti uspešnih partizanskih udarcev, ki so v tako občutljivi pokrajini spremenili okupatorjeve načrte. Dražgoše so dale odločen odgovor, da ne more priti do mirnega uvajanja »novega reda«, kot je to razglašala nacistična propaganda.

Okupator sam je pomembnost teh bojev in dogodkov skrival in v tistih dneh ni v svojih časopisih prav z nobeno besedo omenjal, kaj se je zgodilo v Dražgošah. Ni skrival le svojih zločinov, temveč tudi vojaško-politični poraz. Šele pozneje so v pokrajinskem časopisu Karawanken Bote napisali, da so enote njihove »Wehrmacht« zasledile ostanke bivše jugoslovanske vojske ter jih v tridnevni bojih okoli Dražgoš uničile. Pri tem pa je treba povedati, da je bil tedaj nemški okupatorski stroj resnično močan, njihove vojaške sile pa v veliki številčni in tehnični premoči. Prav zato je bil, kljub umiku, boj cankarjevcev v Dražgošah dejansko velika zmaga.

Zelo zanimiva je izjava nemškega oficirja, ki je med drugim dejal o partizanskem poveljniku: »Njegov komandant zasluži najvišje odlikovanje in pohvalo, vendar pa bi mu z veseljem rezal jermene s hrbita!«

Ne glede na število padlih in ranjenih je bil ta boj silno pomemben. O tem poleg naštetega priča veliko število napadalcev, vso pomembnost pa poudarja tudi sestava nemškega poveljstva. Napad na Gorenjski bataljon v Dražgošah so namreč vodili: dva generallajtnanta — Rösener in Schreyer — ki sta imela na voljo še enega polkovnika, dva podpolkovnika in cela vrsta drugih oficirjev.

Tako se je Gorenjski ali Cankarjev bataljon po vrsti hudih spopadov v Dražgošah junaško izkazal.

1. Padli so: Jože Saksida iz Lesc, Jože Bizjak iz Begunj in Jaka Šalamon z Jesenic. — 2. Za zmago v Rovtu je bil Cankarjev bataljon odlikovan s slovensko partizansko zastavo, ki mu jo je dodelilo Glavno poveljstvo partizanskih čet, kar je objavil Sl. Poroč. dne 30. decembra 1941. — 3. V tem času so bile v zasedeni Gorenjski naslednje posadke varnostne policije (Schutzpolizei): 182. rezervni in 325. policijski bataljon v Kranju (prišel iz Krakova); 171. rezervni policijski bataljon v Radovljici; 93. rezervni policijski bataljon na Bledu; 44. rezervni policijski bataljon v Škofji Loki (prišel iz Leipziga in Češke); 181. rezervni policijski bataljon v Kamniku. Dokument, ki govori o varnostnih ukrepih na Južnem Koroškem, kakor so nacisti imenovali Gorenjsko, in ki ga je podpisal poveljnik oboroženih sil za to pokrajino, nadalje pravi: »Razen tega pridejo v bližnji prihodnosti še posebne formacije (oklopna vozila, kamioni, protitankovski topovi). Te trenutno neugodne razmere nas silijo k širokopoteznim odločitvam in k tesnemu sodelovanju vseh oboroženih sil...« Razen naštetih moremo takrat na Gorenjskem zaslediti še enote z naslednjimi oznakami: 499. pehotni rezervni bataljon v Škofji Loki; 857. bataljon deželnih strelcev s štabom na Jesenicah in s četami na Jesenicah, v Radovljici, na Bledu in v Bohinju; 322. Landschutz bataljon (18. decembra 1941 v Domžalah) in deli 510. Landschutz bataljona (30. decembra v Radovljici), razen teh še nekatere druge. Iz maloštevilnih nemških dokumentov tistega časa je nemogoče navesti in ugotoviti natančno število nemških moči, ki pa so bile nedvomno v tem času precej večje, zakaj okrepitev so dovažali tudi iz Avstrije in od drugod. — 4. Doslej smo v dokumentih zasledili, da so pri napadu na Dražgoše, kar so Nemci imenovali »Großeinsatz«, sodelovale naslednje nemške enote: 181., 171., 44., 93., 325. (prišel iz Kölna) in 10. (na poti tja) rezervni policijski bataljon, ki so bili v Kranju, Selcih, v Radovljici, v Stražišču in na Bledu (policijski bataljoni so šteli po okoli 600 mož); smučarski patroljni oddelek z Bleda; zelo verjetno so v Dražgošah sodelovali tudi 857., 322. in 510. bataljon deželnih strelcev, ki so se tedaj zadrževali na Gorenjskem; SS-pehotni nadomestni bataljon SS »Westland«, ki je prišel iz Celovca; 499. pehotni nadomestni bataljon iz Škofje Loke; 48. bataljon tankovskih lovcev iz Celja; imeli so tudi tanke in letala. — 5. Ostanke izstreljenih granat so ljudje dobili tam že med vojno in takoj po njej.

Povzetek iz knjige »Dražgoše« istega avtorja, ki je izšla 1961. — Povzetki iz spominov preživelih pripadnikov Cankarjevega bataljona, ki so sodelovali v bojih v Poljanski dolini in v Dražgošah. Povzetki spominov nekaterih vaščanov Dražgoš. — Gorenjska v borbi za svobodo — zvezek 2 in 4, izdal Pokrajinski muzej NOB v Kranju v 1961. letu, zvezek 2: strani 34—36, 40, zvezek 4: Kronološki pregled dogodkov na Gorenjskem, str. 40—45. — Poročilo »Slovenskega poročevalca« 8. februarja 1942 o bojih Cankarjevega bataljona v Poljanski dolini in v Dražgošah od 25. decembra 1941 do 11. januarja 1942, Zbornik dokum. in podatkov o NOV... VI/2, dokum. št. 16. Poročilo Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet z dne 1. maja 1942 Vrhovnemu štabu narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije o narodnoosvobodilni borbi na področju Slovenije od 25. decembra 1941 do 11. maja 1942, Zbornik dokum. in podatkov o NOV... VI/2, dokum. št. 69, str. 178—180. — Dr. Tone Ferenc: Narodnoosvobodilni boj na Gorenjskem januarja 1942, »TV-15« letnik 1968, št. 20 do 37 (povzetki nemških dokumentov).

Zusammenfassung

DIE KÄMPFE UM DRAŽGOŠE EINE FACKEL DES WIDERSTANDS IM UNTERJOCHTEN EUROPA

Am Ende des Jahres 1941 war das Cankar- oder Oberkrainer Bataillon die stärkste Partisaneneinheit in Slowenien. Es wurde am 5. August 1941 auf dem Hochplateau Jelovica aufgestellt und erzielte nach zahlreichen Gefechten — noch vor den Kämpfen um Dražgoše — am 12. Dezember desselben Jahres in Rovt oberhalb der Stadt Škofja Loka einen großen Erfolg. Aus einem geschickt angelegten Hinterhalt schlug es 46 Mann des 181. Polizei-Reservebataillons nieder und erbeutete die bis dahin größte Menge Waffen: 3 Maschinengewehre, 3 Schnellfeuergeschütze — diese waren daraufhin die ersten bei den Partisanen überhaupt — 38 Gewehre, 6 Pistolen, eine große Anzahl von Handbomben, Munition und verschiedene andere militärische Ausrüstungsgegenstände. So war das Bataillon, das damals erst 72 Mann zählte, vorzüglich bewaffnet und ausgerüstet.

Als sich das Bataillon nach Ereignis ins Poljanetal absetzte, beschleunigte es den allgemeinen Volksaufstand, dem sich hier etwa 400 Menschen anschlossen.

Um die Ausbreitung des Aufstandes zu verhindern und zu gleicher Zeit die Einwohner zwangsweise übersiedeln zu können, begannen die Deutschen starke Polizeikräfte zusammenzuziehen, die gegen die Aufständischen in den Bergen von Škofja Loka anstürmten. Im Poljanetal entbrannten mehrtägige Kämpfe, die an den Hängen des Valterski und Bukov vrh am 28. Dezember 1941 beendet wurden. Die Deutschen erlitten schon hier empfindliche Verluste, während die Partisanen nur einige Gefallene zu verzeichnen hatten. Wegen des immer stärkeren Druckes der Deutschen, ihrer riesigen Übermacht und ihrer Gewalttätigkeiten, doch auch wegen des fortschreitenden Winters begann die unbewaffnete Masse der Aufständischen allmählich aus den Bergwäldern nach Hause abzuziehen.

Das Cankarbataillon wuchs aber trotz alledem zu dieser Zeit so stark an, daß es bei seiner Ankunft in Dražgoše, wo es sich am 1. Januar 1942 niederließ, rund 200 Kämpfer zählte. Das Bataillon wurde in dieses oberhalb des Selcatales unter den Südhängen des Jelovicaplateaus gelegene Dorf, das 83 Hausnummern hatte, seiner günstigen Lage wegen versetzt, doch auch, um sich zu verschanzen und auszurasten. So entstand die »Republik Dražgoše«, wie sie von Stane Žagar, Mitglied des Oberkommandos der slowenischen Partisanentruppen und Führer der Oberkrainer Partisanen, genannt wurde.

Das Bataillon freundete sich mit den Dorfbewohnern an, veranstaltete Meetings, bereitete sich militärisch und politisch vor und rechnete dabei unentwegt mit bevorstehenden Kämpfen.

Die Deutschen bekamen bald Kenntnis vom Standort des Bataillons und begannen zusätzliche Militär- und Polizeikräfte zu sammeln. Am 9. Januar traten sie zum Angriff auf Dražgoše an, doch ohne das Cankarbataillon zu überraschen. Sie stießen

vielmehr auf eine gut vorbereitete, etwa 2,5 km lange Schützenlinie. Dank den gut gewählten Stellungen, in denen sich auch 22 MG-Schützen der Partisanen hervortaten, wegen der steilen, verschneiten Hänge und der tatkräftigen Führung der Verteidiger hatten die Deutschen keinen Erfolg, und dies trotz der namhaften zum Angriff auf das Cankarbataillon in Dražgoše befohlenen Kräfte, waren doch anfangs fünf und in den darauffolgenden Tagen gar 10 Bataillone eingesetzt. Die deutschen Polizeibataillone zählten je 400—600 Mann, so daß an diesem Angriff und seiner Sicherung mindestens 4000 bis 6000 Mann beteiligt waren, natürlich nicht gleichzeitig, sondern während aller drei Kampftage. Die Kämpfe um Dražgoše dauerten nämlich wegen des Mißerfolges der Deutschen noch zwei Tage länger und spielten sich somit vom 9. bis zum 12. Januar 1942 ab. Wenn wir in diese Kämpfe noch die Gefechte auf der Alm Mošenjska planina einbeziehen, wohin sich nach dem Kampf zwei Abteilungen des Cankarbataillons abgesetzt hatten, dauerten die Kampfhandlungen insgesamt vier Tage.

Das deutsche Militär und die Feldpolizeibataillone wurden auch durch Artillerie und Panzerwagen unterstützt.

Den Angriff auf das Cankarbataillon in Dražgoše leiteten zwei Feldpolizei-Generalleutnants: Schreyer und Rössener, ferner ein Oberst, zwei Majore und eine Reihe anderer Offiziere. Am dritten Kampftag durchbrachen die Deutschen die Stellungen der Partisanen, die sich gegen Abend auf das Jelovicaplateau zurückzogen. Die Truppeneinheiten des Okkupanten plünderten darauf die Wohnhäuser, erschlugen bzw. verbrannten an zwei Stellen 41 Dorfbewohner, während andere abgeführt und auseinandergejagt wurden. Einige Wochen später zerstörten Mineure das Dorf Dražgoše und machten es dem Erdboden gleich. Auch die Kirche wurde zerstört. In diesen Kämpfen fielen trotz ihrer Härte und mehr als zwanzigfacher deutscher Übermacht nur acht Partisanen und wurden einige verwundet, während es auf deutscher Seite mehrere hundert Gefallene und Verwundete gab. Wegen des Mißerfolges verheimlichten die Deutschen die Verlustliste so sorgfältig, daß genauere Zahlen nicht bekannt geworden sind. Obwohl sich die Partisanen schließlich zurückziehen und in kleinere Gruppen auflösen mußten, war das Cankarbataillon keineswegs zerschlagen.

Der größte Erfolg dieser Kämpfe lag darin, daß Hitler den Anschluß Oberkrains ans Reich verschieben und daß die Massenaussiedlung der Bewohner dieses Gebietes eingestellt werden mußte.

Der Kampf des Cankarbataillons in Dražgoše war der bis dahin umfangreichste und bedeutendste Zusammenstoß mit den Okkupationstruppen in Slowenien und somit eine lodernde Fackel des Widerstands im unterjochten Europa.